

عکس شماره ۵۴ - بقعه ملا محمد درویش شادریس

بخش ششم

۱ - جغرافیای تاریخی ماسال

بخش ماسال در جنوب شرقی تالش و شمال غربی گیلان است. این بخش کوهستانی، در غرب و جنوب غربی خلخال قرار گرفته است. حد شرقی و جنوب شرقی آن فومن و حد شمالی آن گسکر و شاندرمن است. حد اکثر درازای آن از شرق به غرب سی و هشت کیلومتر و بهای آن از شمال به جنوب ده تا دوازده کیلومتر است.

درحانه - در جنوب شرقی بازار ماسال در فاصله‌ای بیشتر از یک کیلومتر در حانه قرار داشته است. این بنا از زمان رامینو (۱۳۳۱ قمری) محل اقامت خان بوده و بر حد میان لوحه سرا و وردون قرار داشته است. یازده حادوار از بوکران حان در اینجا اقامت داشته‌اند. محل ریدگی حواد خان که سائی است دو طبقه با دیوارهای آجری و نامی لت پوش و حمام‌های حراب آن تا زمان رامینو باقی بوده است. (۱)

بازار ماسال که روزهای شنبه برپا می‌شود، به شنبه بازار نیز معروف است. رامینو پس از وصف دکانه‌های کالی پوشی آن، این بازار را یکی از بازارهای اولیه گیلان می‌داند (۱)

اهالی ماسال تالش‌اند. رانسان تالشی است و به زبان ترکی و فارسی نیز سخن می‌گویند. اهالی این بخش شیعی هستند.

(۱) این بنا که شامل بیست و هشت اتاق بوده است، به دست ورنه حواد خان آتش گرفت و سپس به قسطنطین ارمی وروحتند و بعداً اراضی آن را پدر انامقلی حان ماسالی خریده است.
(۲) امروز اطراف این بازار آباد شده است و بناهای خوب ساخته‌اند.

رود مهم این بخش ، رود ماسال است که از دره‌ای طولانی سرآزیر می‌شود رشته کوه‌های شاه معلم در جنوب و کوه‌های پریسبند در مغرب این دره است . سرچشمه رود ماسال از سفیدآب در رشته کوه‌های پریسبند است . این رودخانه پس از رسیدن به ابتدای کوه‌های «اوری» به طرف شمال شرقی می‌چرخد و به زمین هموار ساحلی وارد می‌شود و سپس به طرف مشرق متمایل می‌شود . آب آن در بهار به مرداب ابرلی (= پهلوی) می‌ریزد و در فصول دیگر صرف آبیاری می‌شود . در استعاده از آب این رودخانه ، میان اهالی ماسال و کسکر همیشه گفتگوست راه‌شمنه بازار ماسال به بیلاق از کنار همین رودخانه است . این راه از کنار شالما و سانگه‌وا (= سلیم آباد) می‌گذرد و به سرچشمه ماسوله حانی می‌رسد . از دهکده شالما تا سرگردنه ، بست و دو کیلومتر سربالائی است و از سرگردنه به طرف دهکده گیوان و دیردر خلیخال شانزده کیلومتر سرآزیری است . فریزر در سال ۱۲۳۸ قمری (= ۱۸۸۲ میلادی) همین راه را طی کرد و پس از دستگیری ، دوباره او را از همین سرگرداندد ، اهانتی که بدو در این راه شده است ، خاطرات تلخی برای او به بار آورده و یکی دو صفحه از کتاب خود را بایادداشت کردن این خاطرات ساه کرده است (۱)

دکتر فریم آب و هوای بیلاق ماسال را می‌ستاید و می‌نویسد که در سایر بیلاقها برتری دارد

۲- آثار و بناهای تاریخی بخش ماسال بقعه

آفاسد رضاعلی و آفای سندهر علی پسران امام موسی الکاظم علیه السلام
در شالما (۲) ماسال

دیوار اصلی بقعه حویس و مشاک و طرف است طول و عرض آن ۳٫۹۰ متر

(۱) فریزر ص ۲۵۵ - ۲۵۷ (۲) شالما در دهستان ماسال شاندرمن شهرستان طوالش پنج کیلومتری جنوب غربی بازار ماسال سر راه عمومی ماسال به خاجال (دهکده حه اونیان).

و ارتفاع آن ۲/۱۰ متر است (عکس شماره ۵۵) در کنج ایوان شمالی دری است که از آن می‌توان وارد بنای اصلی بقعه شد. صندوقی چوبین در وسط صحن است که طول آن ۱۹۰ و عرض آن ۱۷۰ و ارتفاع آن ۱۳۰ سانتیمتر است. (عکس شماره ۵۶) طاق این صندوق گهواره‌ای است. سقف داخل منشور مربع القاعده و روی و اشانه‌های آن پل کوبی با درز پوش زده است. چهار جهت اصلی بنا، ایوان دارد. طول ایوانها ۶/۷۰ متر و عرض آنها ۱/۳۰ متر، غیر از ایوان شمالی که عرض آن ۱/۳۵ متر است. حوا ایوانها دستک تکامل است. ستونها چهارسو و دارای سرستون ظریف است و هر طرف بنا شش ستون دارد. سرنال و بنال چهار-سوست لبه بنای سابق يك دشته بوده است، پس از حلب سر شدن دو دشته شده است (عکس شماره ۵۷) در محوطه اطراف این بقعه پنج اصله درخت آراد قدیمی است و به کهن‌ترین آنها دخیل زیاد بسته‌اند. سیزده بیت شعر با حط استعابق بر تخته‌های نوشته و به دیوار مشك بقعه آویخته‌اند. بیت اول این قصیده چنین است:

هست این دو شاهراده ز اولاد مصطفی
اس امام هفتم و ساکن ده شالما

بقعه

سید صفی‌الدین بن سدا سماعل بن شیخ صفی‌الدین اردبیلی (۱)

در مهر محله (۲) ماسال

بنای اصلی بقعه اطاقی است به طول ۶/۹۰ متر و عرض ۳/۹۰ متر صندوقی ساده و تخت‌های به طول ۲/۲۵ و عرض ۱/۹۵ و ارتفاع ۱/۸۵ متر سید صفی-الدین را نشانده است. صاع شمالی بقعه دارای سه درازی در ایوان و دو دنجرة نور گس مشك است. در صاع جنوبی فقط دو دنجرة نور گس مشك است. طرف غرب، دو دنجرة رو دوش دار و طرف شرق، در ورودی بقعه است که از ایوان بقعه وارد صحن می‌شود. سراسر سقف لبه کوبی و بنام حاتم سراسر (عکس شماره ۵۸)

(۱) ابی‌مکد طاهر آ شیخ صفی‌الدین سید نیست می‌دانیم نارها دگان اونه چه سینه
مقام سیادت رسیده‌اند (۲) مهر محله ده اردهستان ماسال بخش ماسال شاد درمن شهرستان
نوازش. اور همگ جمع افیائی

جلوایوان را دور تا دور ارسی کرده‌اند. بر یکی از درهای ارسی بقعه این عبارات
نقش شده است .

بانی این خانه جناب آقای سید میر منصور سلمه الله تعالی در عهد دولت ابد-
مدت جلوس مظفرالدین شاه اتمام پذیرفت . عمل استاد رمضان گیلوانی (۱) کاتب
مهدیقلی بیچی ثیل ۱۳۱۴

بقعه‌ای

در چلسی (۲) ماسال

صندوقی چوبی و ساده در وسط و اطراف آن ضربی مشك است که
قسمتهای بانی آن تخته‌ایست و چهار طرف آن ایوان دارد، دو طرف آن ایوان
کتابی و دو طرف دیگر پهی تر است، سقف بنای اصلی و ایوانها لیمه کوبی و نام
هر دو حلب سراس است .

بقعه و مسجد سنگ بسن ماسال

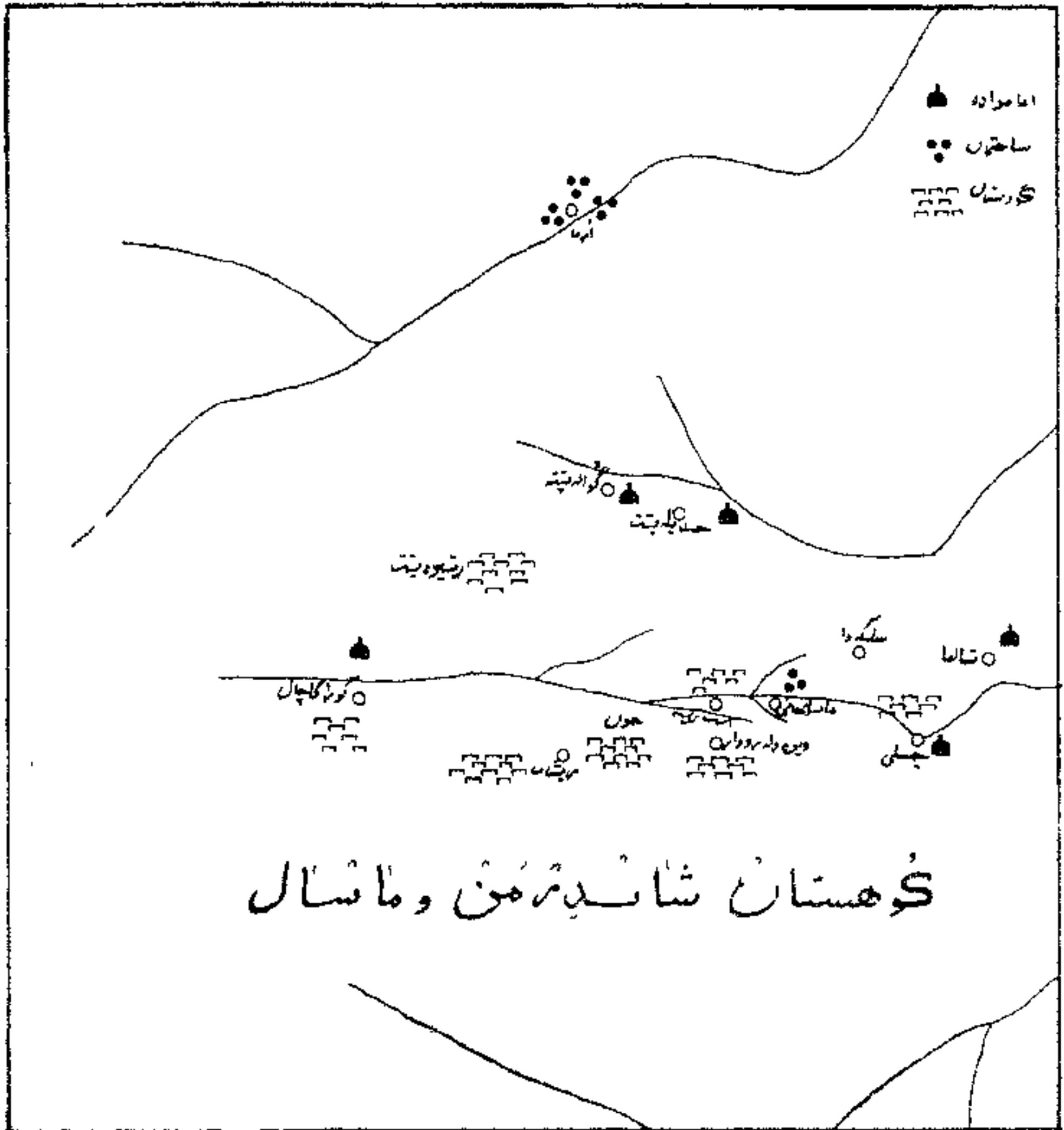
بنای بقعه بسیار ساده و صندوقی چوبی و ساده در بالای پایه‌ای سیمانی
است و مسجدی تاره ساز روی آن بدون هیچگونه هنر و آرایش ساخته‌اند
نام هر دو بنا حلب سراس است در محوطه اطراف بقعه و مسجد قبرستانی قدیمی بدون
سنگ قبر است

قلعه کول

نردیک به کش خانی ماسال

ارتفاع تمه‌ای که قاعده در آن بنا شده است در حدود دو بیست متر از سطح شالی-
زارهای اطراف بلندتر است خرابه‌های قلعه زیر ریشه‌های درختان و عاف و کرف
پنهان است پاره آجرهای فراوانی در بالای این تمه دیده شد چون آجر درستی
پیدا شد، ابعاد آنها معلوم شد ضخامت آجرها از سه تا چهار سانتیمتر بود

(۱) گیلوان از دیپهای حاجال است .

نقشه شماره هفت مقابل صفحه ۱۲۰ - آثار و بناهای تاریخی کوهستان شاندِرمَن و ماسال

قلعه تاس کوه

در وعده گاه ماسال

قلعه‌ای قدیمی بر یکی از ارتفاعات این محل ساخته بوده اند فعلاً هیچگونه آثاری دیده نشد.

محل‌های تاریخی و قبرستان‌های قدیمی

بخش ماسال

احتمال می‌رود در محل‌های زیر روزی پس از حفاری آثاری تاریخی و قدیمی به دست آید.

- ۱ - شهر گاه ، خرابه‌های شهری قدیمی است در شمال غربی ماسوله خانی.
- ۲ - بقعه کرده کوه نرسیده به بیلاق تنیان (۱) در مرز و حدود ماسال و تنیان.
- ۳ - بقعه کواله پشته (۲) و گورستان اطراف آن. (عکس شماره ۵۹)
- ۴ - بقعه رشیره پشت (۳) در بیلاق رشیره پشت ماسال، میان دو محل رشیره - پشت و گورا کاجال است .

- ۵ - بقعه خمدیله پشت (۴) در بیلاق خمدیله پشت ماسال این بقعه میان چند محل بیلاقی است : ۱ - خمدیله پشت . ۲ - سواشر (۵) . ۳ - لیه (۶) . ۴ - شمرا (۷) . ۵ - خری دول .

- ۶ - بقعه شاه معلم و حواهرش در مرز و سامان بیلاق ماسال و ماحلان شاهرود خلخال است.

۷ - گورستان خون

۸ - گورستان ویره دله رو وار. (۸)

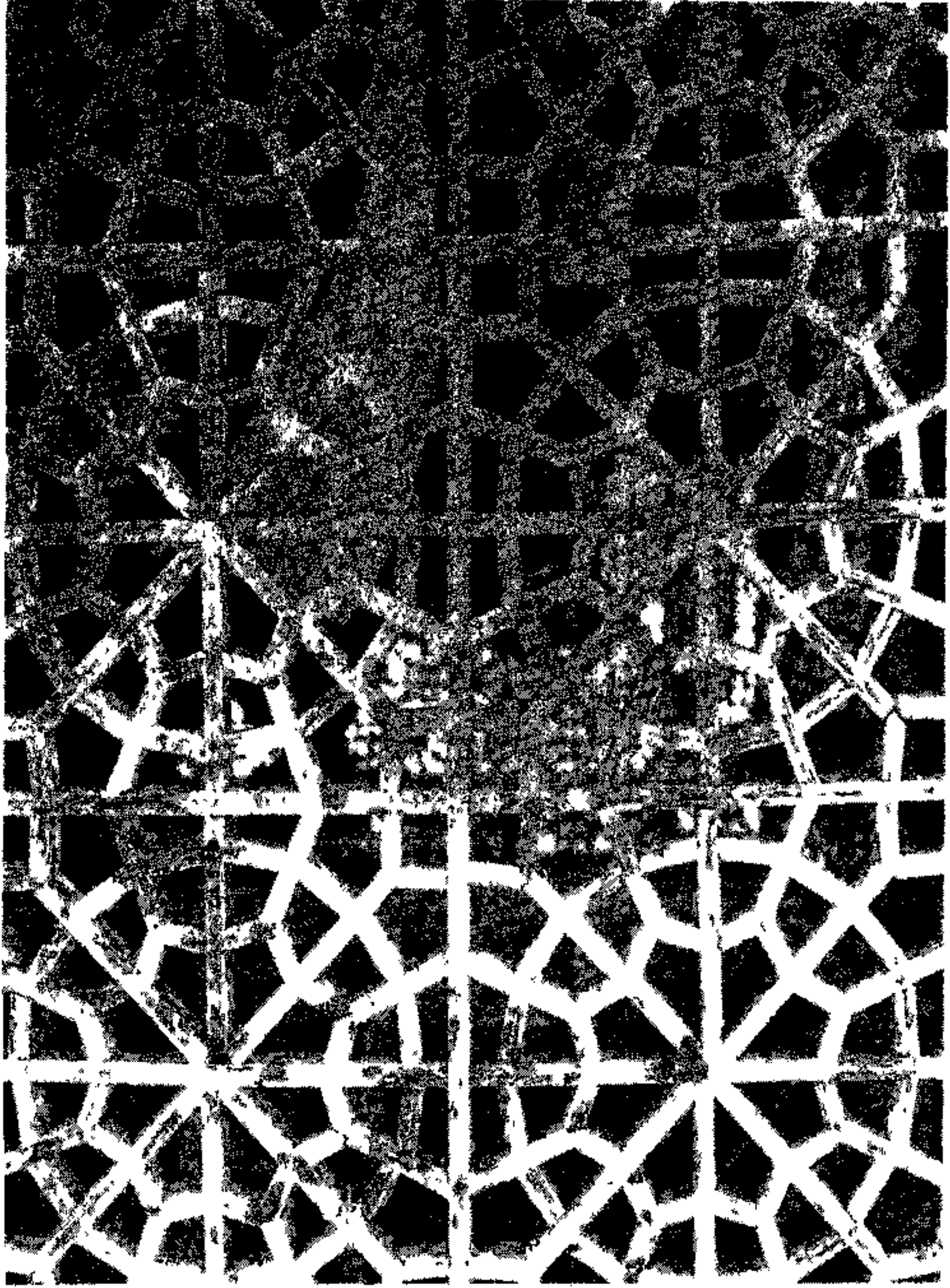
۹ - گورستان ریشاب و اسمهریسه - گورها سمت قلبی نیست . شمشیر و

پیکان و لوارم زردگی از آنها بیرون می‌آید

(۱) بفتح ناء (۲) بضم كاف وفتح لام (۳) بفتح راء (۴) بفتح حاء (۵) بفتح

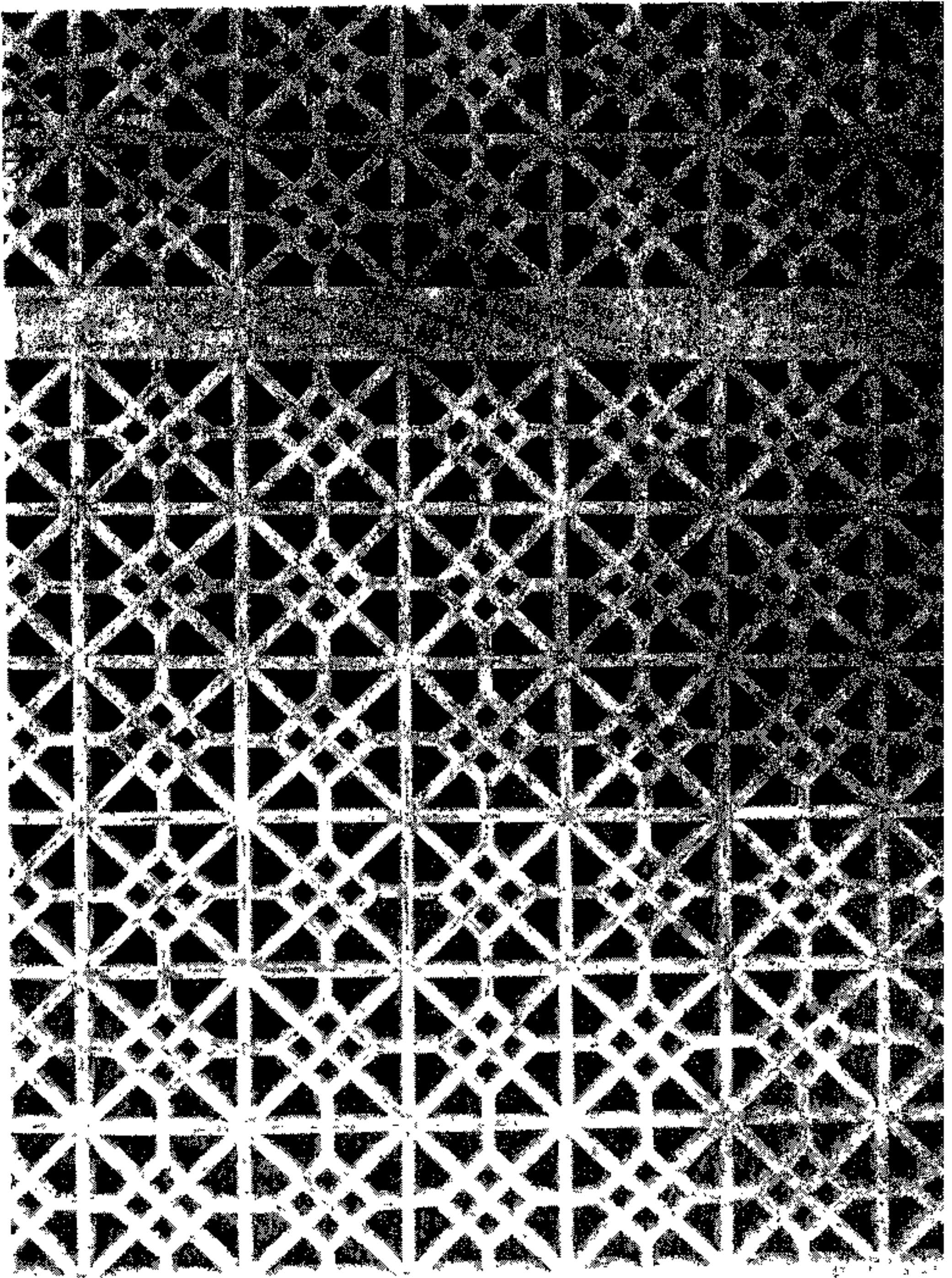
نون و شین (۶) بکسر لام وفتح یاء (۷) بفتح شین . (۸) بفتح راء و دال و لام

- ۱۰ - سردوراهی دورو باران که حادهمی ساختند گورستانی قدیمی پیدا شد.
- ۱۱ - گورستان گورا کاجال ییلاق ماسال قدیمی و اسلامی است
- ۱۲ - گورستان بقعه رشره پشت .
- ۱۳ - گورستان سلنگهوا (= سلیم آباد) گورها سمت قبلی نیست .
- ۱۴ - گورستان شهر گاه . پاره‌ای از گورها سمت قبلی دارند .
- ۱۵ - گورستان میله سرا ، گورستانی قدیمی است .

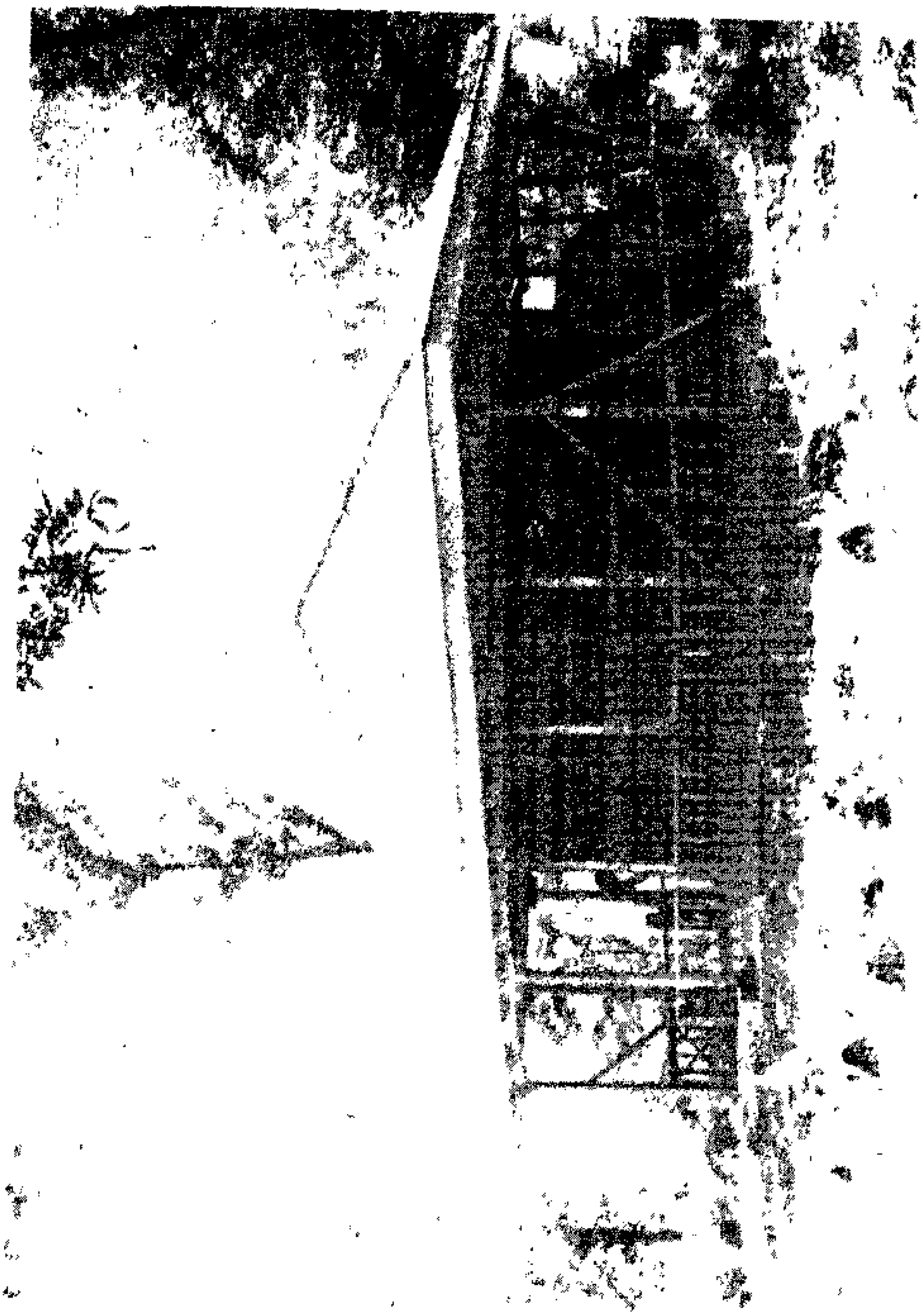

عكس شماره ۵۵ - قسمتی از دیوار مشبك بقعه آقازصادی و آقاسید مهرعلی ابدان

۱۰۱ - ۱۰۲۱ تا ۱۰۲۲ - ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴ - ۱۰۲۵

عکس شماره ۵۶ - مریح چوبی آقا سید رضا عالی و آقا سید مهر علی اسان امام موسی کاظم
عابد اسلام در شانمای ماسال.

عكس شماره ٥٧ - بقعه آقا سيد صالح و آقا سيد مهدي عالي ارباب موسى الكاظم عايمه السلام

مکتب شماره ۵۸ - امامزاده سید مصطفی الدین سید اسماعیل بن سید عباس بن شیخ صفی الدین
اردبیلی در محله ماسال

عكس شماره ۵۹ - قهقاي در گواله پشته بيلاق ماسال

بخش هفتم

۱ - جغرافیای تاریخی ماسوله

ماسوله بخشی کوهستانی است که در غرب جنوب غربی فومن است. از طرف شمال غرب به ماسال، از طرف غرب به خلخال، از جنوب به پشتکوه خمسه زبحان و از مشرق به فومن محدود می شود. درازای آن از شمال به جنوب دوازده کیلومتر و پهنای آن از شرق به غرب سی کیلومتر است.

میرظهیرالدین در کتاب خود چهار بار از «موسله» یاد می کند که همین ماسوله امروزی است. (۱)

نامهای قدیمی این بخش، خورتاب حاسی و بیشة المقر و ماسالار بوده است

گروهی می گویند که در قرن سوم هجری وقتی که سیدحلال الدین اشرف در طارم شکست خورد، عون بن محمد بن علی که همراه او بود، زخمی برداشت و به ماسوله آمد و به حیوانی برخورد و به او گفت که حسداورا هر جا یافت به خاک بسارد. پس از به خاک سپردن حسد او، چوپانان یکی پس از دیگری خانه خود را در حوار قمر او ساختند تا آبادی ماسوله به وجود آمد.

در نسخه خطی تاریخ سالوک معلم جنبش آمده است که پس از شکست سالوک معلم دریای قلعه شمیران، دونه از شاگردان او که دو برادر به نام علی و رین علی بودند، به ماسوله آمدند و اهالی را به دین اسلام مشرف کردند. افراد جدید الاسلام گرد این دو قمر جمع شدند و کم کم زیارتگاه عمومی شد

(۱) تاریخ گیلان و دیلمستان ص ۲۴۲ و ۳۰۰ و ۳۱۳ و ۳۶۶

گروهی دیگری گویند که در زمان مختار که در تعقیب قاتلان حضرت حسین علیه السلام کوشش می‌شد، کسانی از ساکنان موصل و کرکوک به کوهستان غربی کیلان افتادند. کسی که اهل موصل بود ماسوله را ساخت و آنکه اهل کرکوک بود کرگانرود را بنا کرد.

بیشتر این گونه اخبار که در کیلان سینه به سینه نقل شده و امروز نیز از زبان ساکنان دیپاوشهرها شنیده می‌شود، متکی بر «کتاب مستطاب شرح جنگهای امامزاده حضرت سید جلال الدین اشرف برادر حضرت رضا علیه السلام و شهادت آن بزرگوار» می‌باشد. این کتاب بی‌شک از ساخته‌ها و پرداخته‌های دوران صفویان است و مطالب آن از شیخ ابوسعید خوارزمی، شخصیت دروغینی نقل شده است و با هیچیک از کتب تاریخی سازش ندارد. (۱)

عجیبتر اینکه در زمان حاضر در کتاب شیخ زاهد، دیل دهستان ماسوله مطالب زیر را می‌خواهیم:

«دهستان ماسوله بیست و هفت قریه دارد که همگی در کوهستان واقع اند از انبیه تاریخی در ماسوله يك بقعه به اسم عون بن علی (۲) است که در داخل آن سنگهای مرمر حجاری شده قرار دارد و تاریخ بنا را به ۱۲۰۰ سال قبل نسبت می‌دهند و همچنان در آن که ۷۰۰ سال از تاریخ آن گذشته قابل توجه است و بر مسجدی به نام مسجد صاحب دارد که ۴۰۰ سال از تاریخ آن گذشته است. (۳)

توقع ما از مأموران اداره آمار و سرشماری بیش از این نبوده و نیست ولی حای تعجب است که آقای محمد علی کیلک که خود اهل قمع و مطالعه هستند، این مطالب بی‌اساس را نقل کرده‌اند. نگارنده که در ماسوله نمای هزار و دو بیست ساله و در هفتصدساله و مسجد چهار صدساله ندید

(۱) این کتاب برای آخرین بار در چاپخانه اسلامی رشت با حروف سربی چاپ شده است (۲) در اصل ابن علی به حای عون بن علی (۳) شیخ زاهد کیلانی تألیف محمد علی کیلک ص ۱۱۴ به نقل از جلد اول کتاب اسامی دهات کشور ص ۱۲۶ سال ۱۳۲۹

سران و تیره‌های ماسوله:

در زمان هدایت خان ، محمدرضاخان و فتحعلی خان ایل بیگی بودند . شیرادبیک پسر میرزا علی اکبر پسر اسدبیک که از بازماندگان فتحعلی خان بود ، روی اصل وراثت حاشینی ، بالقب کلانتر ، نزرگ ماسوله شد به همین جهت طایفه ایل بیگی سران ماسوله شدند .

طایفه دیگر ماسوله بازماندگان حاجی یوسف تریزی هستند که در زمان کریم خان زند از تریزی ، به ماسوله آمده است . اینان تا زمان تقسیمات جدید مالیاتی به دست مشیرالسلطنه از پرداخت مالیات معاف بوده اند ، زیرا که ایشان در استحكامات ماسوله با طایفه زند که کریم خان ایشان را بدین جا فرستاده بود ، یاری کردند . ماسوله همیشه جزء فومن بوده است ، بغیر از چند صباحی که در زمان فتحعلی شاه ، زیر نظر رئیس قورخانه اداره می شد ، زیرا در این جا گلوله های توپ برای توپخانه ایران می ساختند (۱)

این ناحیه فقط یک دهکده دارد و آن دهکده ماسوله است که ارتفاع آن هرار و پنجاه متر و درسی و شش کیلومتری عرب فومن است ، سه طرف آن را کوه فرا گرفته و در شیبی تند بنا شده است که گاهی بهمین ار این شیب پائین می آید . (عکس شماره ۶۰) فریزر در سال ۱۲۳۸ قمری شرحی راجع به محل این دهکده و بناهای آن نوشته است

در تاستان ، گرمای ماسوله غیر قابل تحمل است . در زمان رابینو (۱۳۳۱ قمری) دهکده ماسوله به پنج محله ، به این شرح تقسیم می شده است :

۱ - کش سر بالا . ۲ - کش سر پائین ۳ - مسجد بر ۴ - اسد مجاه . ۵ - خانه بر .

در این دهکده هفت مسجد به نامهای زیر بوده است : ۱ - مسجد جامع . ۲ - مسجد صاحب الزمان . ۳ - مسجد کش سر علیا . ۴ - مسجد

کش سرسفلی، ۵ - مسجد ریحان بر ۶ - مسجد خانه بر ۷ - مسجد اسد محله.
 در زمان رایینو دو حمام و سه کاروانسرا داشته است. بازارش چهارصد دکان
 داشته که شامل نانوائی، عطاری، قصائی، داروخانه، کفاشی، نرازی بوده است.
 دو آسیاب برای نرم کردن پوست انار داشتند و پوست انار سائیده را در رنگ
 کاری به کار می برده اند. (۱)

پلهای زیادی بر روی ماسوله رودخان بنا شده اند. از آنها می توان پلهای
 مهدی ور، چوپل، آسن پل، حرابه رو، را نام برد. تمام اینها پلهای چومینی
 هستند که جای پلهای آحری که مدتهاست از میان رفته، گرفتند. پلهای
 آحری قدیمی موقوفاتی برای مرمت و تعمیر داشته اند که فعلاً به مصرف اصلی
 نمی رسد. پل ناعلی و پل حاجی محمد حسین که بر راه صفا یا بنگه
 صفا ساخته شده است نیز قابل ذکر است. از اینجا دهکده ماسوله منظره ای
 حالب دارد.

رایینومی بویسد که بیشتر ساکنان ماسوله جموش دورند یا آهنگری
 می کنند. اوایل پائیز به نواحی شفت و فومن گیلان می آیند و هفت ماه سال را
 در آنجا می گذرانند

عده ای قاطر دارند و در راه گیلان به رنجان بار حمل می کنند و بهم رفته
 با نصد تن در عرض سال در دهکده ماسوله می مانند میان اینها چند تن حاجی است
 که بارش و رنجان تجارت دارند اهالی ماسوله روز دوم محرم را مسلماً در
 دهکده خود هستند (۲) زنان در دهکده می مانند و شال و پارچه بشمین برای چادر
 می بافند با داشتن کله های زیاد، تاستان را در زیر این چادرها که خود بارچه آن
 را بافته اند، درییلاق می گذرانند

غیر از تالشها که در کوههای ماسوله ساکنند، تیره عالیوند Alvand
 که بارهاندگان مردی به نام حاجی حسن هستند و تیره آستارائی نیز ساکن

همین دهکده اند .

زبان مردم ماسوله تالشی است و لهجهٔ مردم ده نشین با اطرافیان کمی اختلاف دارد. ساکنان این ناحیه شیعی مذهبند.

در زمان راینو جمعیت کلی این ناحیه هفتصد خانوار بوده است که پانصد خانوار آنها در دهکده ماسوله و دو بیست خانوار گالش و تالش کوه نشین بوده اند .

کوههای ماسوله معدنهای فراوان دارد. معدن آهن آن نزدیک کوره یا کوره آهنگران است که نزدیک بیلاق خلیل دشت قرار گرفته است.

لیدل (Liddel) در سال ۱۳۰۹ قمری (= ۱۸۹۱ میلادی) معدن آهن ماسوله را دیده و شرح مفصلی دربارهٔ معدن و محل آن و کوره‌ها و اندازه‌های آنها نوشته است (۱)

از اتفاقات مهمی که در بیلاق ماسوله روی داده است، فوت خیرالنسابیگم، همسر امیره دناج قومنی دختر شاه اسماعیل در سال ۹۳۸ است . جسد او را از اینجا به اردمیل بردند و در گورستان خاندان صفویه به خاک سپردند و مالیات دهکدهٔ واقع دشت فومن را که در دو کیلومتری صومعه سرا است ، وقف حفاظت گور او کردند (۲)

۲ - آثار و بناهای تاریخی ماسوله

بقعهٔ عون بن محمد حنفیه بن علی علیه السلام

در دهکدهٔ ماسوله جنب مسجد جامع

بنای اصای از آجر و ارداخل و خارح هشت صدمی و طول هر یک از اصلاع داخلی آن ۱۷۰ سانتیمتر است سقف بقعه گنبد شلجمی شکل و نام آن از خارح هرم مئمن القاعده و حلب پوش است در هر صلع از خارح و داخل طاقنماهای کم عمقی

(۲) تاریخ گیلان عبدالفتاح ص ۱۰ و

(۱) گیلان راینو ص ۱۸۷

گیلان راینو ص ۱۷۶ .

است. (عکس شماره ۶۱) در ضلع جنوبی دری نورگیر و در ضلع شرقی در ورودی ساده‌ای به ارتفاع ۱۸۰ و عرض ۹۶ سانتیمتر است که میان رواق و صحن اصلی بقعه قرار دارد. در عربی داخلی قدیمی است و کننده کاری طریف دارد. این در که ارتفاع آن ۱۴۵ و عرض آن ۷۲ سانتیمتر است، معروف به در چله‌خانه است. می‌گویند این در را از کاح قلندر شاه در گل‌ونده رود آورده‌اند. (عکس شماره ۶۲).

صندوقی به طول ۲۲۰ و عرض ۹۰ و ارتفاع ۱۰۲ سانتیمتر در میان بناست بر کمر صندوق کتیبه‌ای به عرض ۱۰ سانتیمتر است که با رنگ زرد و خط خوش نسخ، بر بدنه شمالی آن آیاتی از سوره فتح به این شرح نوشته‌اند:

[انا فتحنا لك فتحاً مبيناً ليغفر لك] الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر [و يتم نعمته عليك ويهديك صراطاً مستقيماً وينصرك الله نصراً عزيزاً هو الذي انزل السكينة في القلوب المؤمنين ليزدادوا ايماً با مع ايما نهم والله . (۱)

بر بدنه جنوبی آن دنباله آیات بالا به این شرح خوانده می‌شود:
حنود السموات و الارض و كان الله عليماً حكيماً ليدخل المؤمنين و المؤمنات حنات تجري من تحتها الانهار حالدين فيها و يكفر عنهم سيئاتهم و كان ذلك عند الله فوزاً عظيماً (۲)

بر لبه زیرین صندوق نیز دنباله همین آیات تا « ليس على الاعمى حرج ولا على » (۳) نوشته شده بود.

مرقد عون بن علی صندوقی قدیمی، با کننده کاری طریف داشته است، فعلاً پاره‌ای از آن را در بدنه عربی صندوق کنونی کار گذاشته‌اند (عکس شماره ۶۳) در حاشیه این قسمت چوبین صندوق قدیمی این آیات خوانده می‌شود.
كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام. (۴)

(۱) سورة الفتح ۴۸ ، آیات ۱ و ۲ و ۳ و قسمتی از چهار (۲) سورة الفتح ۴۸ ،

قسمتی از آیه چهار و آیه پنجم (۳) سورة الفتح ۴۸ ، آیات ۵ تا ۱۷ .

(۴) سورة الرحمن ۵۵ ، آیات ۲۶ و ۲۷

شاید در حاشیه صندوق قدیمی قسمتی از سورة الرحمن حك شده بوده است

صریحی مشبك چوبین اطراف صندوق است که ظرافت زیادی ندارد .
(عکس شماره ۶۴) در بدنه شرقی این صریح قسمت بالای آن این عبارات دیده می شود .

خیرات بنده شاه هدایت الله بن محمد بن بویه عمل علام شاه ولایت استاد تامیرس بك نومی (۱) عفی عنهما تحریرا فی شهر ذوالقعدة سنة خمس عشر و الف .

پس از برداشتن صریح و صندوق ، به سنگی دسترسی پیدا کردم که عموداً در بدنه جنوبی صندوق در زمین نصب شده بود. این عبارات به خط نستعلیق بر آن حك بود :

بسم الله الرحمن الرحيم هذا المرقد المنور المطهر المغموم المحترم و عالم علم المتكوم بدر النجوم السيد الشهداء المطلوم عون بن محمد بن علي عليه السلام اللهم زدنا محترمشم و ارزقنا شعاعة في الدنيا و الآخرة يا ارحم الراحمين هذا تعمير كتب ميرزا حسن كربلائی ميرزا محمد عمل كربلائی نوروز علی . (۲)

سنگ قمری بر دیوار دست راست در ورودی امامزاده است. بر این سنگ مرمر سفید سمله و هشت بیت شعر فارسی حك شده و مورخ ۱۰۶۰ قمری است .

سنگ قبر مرمر سفید دیگری جلو در ورودی و مورخ ۱۲۶۲ قمری است .

در ورودی بقعه دررواقی بازمی شود که دو ستون قطور هشت پر چوبین میان آن است و حمال سقف بنای رواق بر این ستونها متکی است . بر یکی از ستونها

(۱) این کلمات رباد روش نیست و نقطه های آن افتاده است

(۲) پاره ای از کلمات به جا به کار برفته است و عبارات گسبخته به نظر می رسد

که نزدیک به در وردی بقعه است مطالب و عبارات زیر دیده شد:
 دوازده امام - اشعاری از هفت بند محتم - آیه الکرسی - چند بیت شعر
 فارسی که پاره‌ای از آن خوانده نشد:

این بارگاه پیرو سادات اولیاست
 این محمد بن علی عون ماهرو عالم فروز گوهر دریای لافتااست
 يك مصحف . . . محیط چون نخل طور دلکش و پر نور و با صفاست
 خدام امامزاده واجب التعظیم عون بن محمد بن علی (ع) محمد علی و محمد
 شریف ابنان مرحوم ملایوسف سنه ۱۲۲۴ .

در بهترین عصر که شاه فلک جاه فتحعلی [شاه] بمسند اجلال داشت .
 تاریخ عقل معانی زیبا ستون بعزت و اقبال بین بجا
 بر ستون دیگری که نزدیک به در وردی رواق است، آیه الکرسی و دوازده امام
 خوانده شد .

مشعل بر نحی بر رگی با نقشهای طریف و بسیار پر کار وقف این بقعه شده
 است (عکس شماره ۶۵) که این دو بیت بر آن حک شده است:

حراغ اهل دل را روشن از روی تو می بینم
 همه صاحب دلانرا روی دل سوی تو می بینم
 توئی خلاق عالم کم مبادا ازسرت موئی
 که عالم را طفل يك سر موی تو می بینم
 بر بدنه مشعل این عبارات خوانده می شود .

وقف حضرت عون بن علی بن ابی طالب علیه الصلوات و السلام کرد
 | شمس الدین محمد بن عنایت هر کس این را طمع کند به لعنت خدا و
 علام شاه ولایت

در ایوان طبقه دوم مسجد متصل به بقعه، نزدیک کاشیهای شیر و خورشید دار
 دوران قاجاری سنگ قسری بر دیوار نصب است که پس از ذکر نام دوازده

امام، کلمات زیر را می‌توان بر آن خواند:

تاریخ وفات مرحوم محمد مدیع بن محمد اسماعیل اوت ثیل
سنه ۱۰۵۲ .

* سنگ قبر دیگری در همین ایوان است که در حاشیه اطراف آن نامهای
دوازده امام و وسط آن، این کلمات خوانده می‌شود:

تاریخ وفات مرحوم مغفور هاشم بیگ بن میرم بیگ تریزی فی شهر ذی-
قعدة الحرام سنه ۹۹۷ .

* سنگ بزرگ مرمر به طول ۱۶۱ و عرض ۶۹ سانتیمتر که بر دیوار همین
ایوان است، نسبتاً قدیمی به نظر می‌رسد و فوت آقا هادی بن حاجی عسکر
ما سوله را نشان می‌دهد، اما تاریخی ندارد.

سابقاً در رواق بقعه عون بن علی، عده‌ای را به خاک سپرده بودند که پس از
تعمیر و مرمت بقعه در سالهای اخیر، سنگهای قبور آنان را بر بدنه جنوبی بقعه
بر دیوار نصب کرده‌اند. اینک شرح این سنگها :

۱ - با خط خوش نسخ بر سنگی سیاه رنگ، نامهای چهارده معصوم در
حاشیه و در متن عبارات زیر دیده می‌شود:

یا حی کل من علیها فان هذا المرقد المرحومه المسروره المغفوره
الصالحه العفیفه حاجی مریم بنت المرحوم المغفور حاجی میرخلیل المتولی فی
ثانی عشر شعبان المعظم عام اربع و الف من هجرة النبی علیه و آله السّلم .
(عکس شماره ۶۶)

* سنگ مرمری بر همین بدنه است که پس از هفت بیت شعر این عبارات
بر آن خوانده می‌شود:

وفات مرحوم محمد حسن خان ولد مرحوم حاجی معصوم کسمائی فی شهر
رحب سنه ۱۱۹۵

* سنگ سیاه رنگ دیگری بر دیوار جنوبی است. عبارت زیر با خط